

Policy Brief

СКРИТИТЕ ИНОВАЦИИ

Анализ на изследователската и иновационната активност, която остава необхваната от официалната статистика

ВЪВЕДЕНИЕ

Данните от Европейското иновационно табло 2020 сочат, че България остава в групата на „скромните“ иноватори, като изостава значително спрямо средните европейски равнища по показателите за иновационна активност на малките и средни предприятия (13,8%), включително малки и средни предприятия с продуктови/процесни и маркетингови/организационни иновации (единствено преди Полша и Румъния).

На този фон, остава нерешен проблемът с подаването на данни за изследователската активност на предприятията. Тази информация се генерира от Евростат на европейско равнище и става основа за негативни сравнителни резултати за България.

„Изсветляването“ на иновативните МСП ще допринесе значително за определяне на реалните позиции на България на европейско ниво и ще позволи разработването на адекватни политики за насърчаването на изследователската и иновационната активност на бизнеса. Приложението в законодателната практика на мерките, предвидени в настоящия анализ, ще стимулира МСП да публикуват данни за изследователска дейност и ще подкрепи иновационното представяне на предприемачите. Настоящото изследване е подготвено по проект „Скритите иновации: Анализ на изследователската и иновационната активност, която остава необхваната от официалната статистика“, който се изпълнява с финансовата подкрепа на Исландия, Лихтенщайн и Норвегия по линия на Финансовия механизъм на ЕИП. Основната цел на проекта е да изследва причините за неподдаването на данни за изследователската и иновационната активност на МСП, и да предложи на държавните органи мерки за решаването на този проблем.

Съществуват доказателства, че голяма част от изследователската и иновационната активност на МСП остава скрита от официалната статистика поради неподдаването на данни за нея от страна на самите предприятия.

ОСНОВНИ ИЗВОДИ

Резултатите от анализи на приложимата нормативна уредба, добри практики, консултации с бизнеса и проучване на заинтересованите страни, проведени от Фондация „Приложни изследвания и комуникации“, показват следното:

- Съгласно данни, предоставени от НСИ броят на предприятията, подали „Справка за научноизследователска и развойна дейност“ за 2019 г., е 1856, а броят на предприятията, подали „Справка за иновационна дейност на предприятието през периода 2016-2018 г.“ е 15495.
- Представително за страната изследване на иновационната активност на предприятията за 2020 г. показва, че малко над една четвърт от големите фирми имат собствени НИРД звена, а 15% са наели учени (обикновено с частично работно време, с граждански договори, но дългосрочно). При средните предприятия фирмите с НИРД звена са 11%, а със служители–учени – 7%. В по-малките предприятия тези дялове са между 2% и 4%.
- Анкетно проучване сред счетоводните къщи показва, че 24% от тях обслужват предприятия, които осъществяват НИРД. Около 68% от тях обаче потвърждават, че тези предприятия не подготвят и не подават нито една от двете справки – за НИРД и за иновационна дейност.
- Част от анкетираните счетоводители срещат затруднения при попълването на онлайн формите към НСИ при подаването на данни за НИРД.
- Анализ на взаимодействието между висшите училища и бизнеса показва, че възлагането на изследователска дейност от страна на бизнеса се включва в договори за дарение и други, което не позволява коректното отчитане на направените от предприятията разходи и крайни резултати.
- Неподаването на данни за НИРД и иновационната дейност не води до никакви негативни последици за предприятието. Обратното също е налице – подаването на подобни данни не е мотивирано от наличието на каквито и да било данъчни и други облекчения.

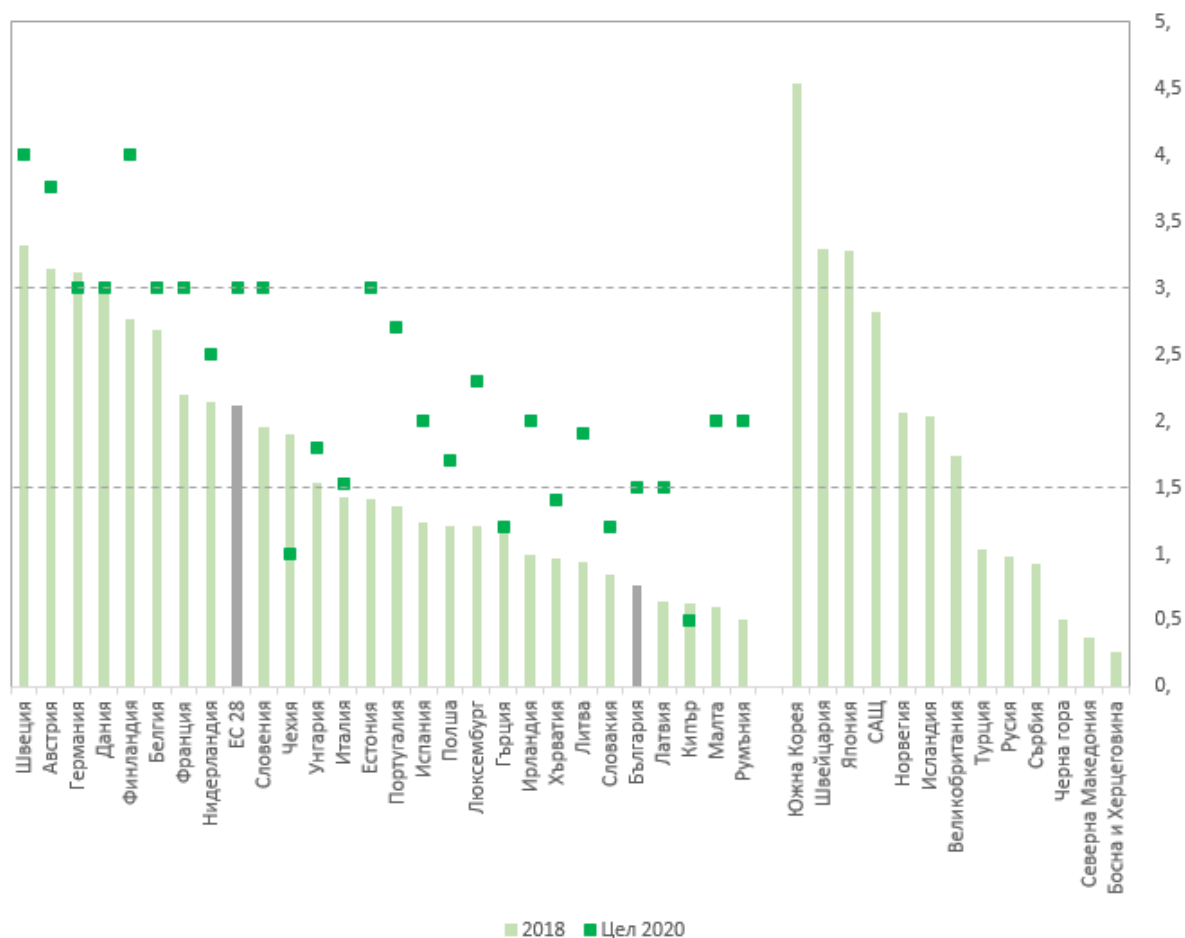
Policy Brief

ИНОВАЦИОНЕН ПОТЕНЦИАЛ – СЪСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВИ

Съгласно Иновационната стратегия за интелигентна специализация на България 2014 - 2020 г. напредъкът на България в областта на научните изследвания, технологиите и иновациите (НИТИ) се измерва със сравнителните позиции на страната в рамките на Европейското иновационно табло. Последното издание на таблото показва, че България остава в групата на скромните иноватори в компанията единствено на Румъния с иновационен индекс 49 (без промяна спрямо 2019 г.) и показатели, които почти не бележат положително развитие спрямо базовата 2012 г. По този начин България не успява да изпълни националните си

цели за преминаване към по-високата категория на умерените иноватори и за постигане на равнище на разходите за научноизследователска и развойна дейност (НИРД) от 1,5% от brutния вътрешен продукт (БВП). За сравнение средната цел на ЕС е 3%, а равнището, което страната регистрира в края на настоящия програмен период, е малко над 0,7% (отстъпление спрямо 2015 г., когато разходите за НИРД са възлизали на 0,95% от БВП). При това, основното липсващо звено са именно разходите на публичния сектор, които изостават съществено. Това изоставане предполага и съществена липса на административен капацитет за изграждане, управление и изпълнение на национална иновационна политика.

Фигура 1. Фигура 1. Разходи за НИРД за 2018 г.* и национална цел на страните членки на ЕС до 2020 г., % от БВП

Източник: Евростат, 2020.

Policy Brief

Посочените данни за изследователската и иновационната активност на предприятията се базират на предоставени към НСИ отчети и справки. За иновационната активност на макроравнище НСИ използва информация от справките за иновационната дейност на предприятието 2016-2018 г. (които се подават само към годишната данъчна декларация (ГДД) за 2018 г.) и справките за НИРД. Смята се обаче, че НИРД е пренебрегван елемент от периодичната отчетност на български предприятия, което е и предпоставка за липса на по-задълбочени изследвания в областта. Пренебрегването на същността и обхвата на НИРД от страна на счетоводния персонал би могло да се разглежда като предпоставка за грешки със съществен характер при попълване на финансовите отчети, а от там и върху данните, обект на обработка от НСИ.

Изведените резултати са показателни за преобладаващо негативното отношение към отчетността за НИРД.

Близко на трета от проучените лица идентифицират проблеми при попълване на справките, които имат счетоводно естество. Неясните насоки за попълване на справките и неясното разграничение на дейностите, които се считат за НИРД, са сред приоритетните затруднения, които срещат участващите в проучването лица. Тези данни са показателни за необходимостта от разписване на по-ясни указания, които да дават коректни насоки при попълване, независимо дали изготвящият справката е управител или счетоводител.

Липсата на подходящи данъчни облекчения и икономическа изгода от отчитането са приоритетно посочваните фактори, имащи демотивиращ ефект при подаване на данни за НИРД към статистиката. За една четвърт от лицата проблеми със счетоводно естество имат негативен ефект върху мотивацията предприятията да отчитат научноизследователската си и развойна дейност пред статистиката.

ПРЕПОРЪКИ

На тази основа са подготвени препоръки за оптимизиране на статистическата, счетоводната и данъчната отчетност на разходите за научноизследователска и развойна дейност в следните насоки:

Промени, свързани с подаването на Справка за научноизследователска и развойна дейност и Справка за иновационна дейност на предприятието към НСИ

- Отпадане на изискването за наличието на поне едно лице от персонала, което през цялата година да е било заето с НИРД, като условие за попълването на Справката за НИРД.
- Въвеждане на под-критерии за научноизследователска и за развойна дейност като се посочат дейности, които попадат в обхвата на двете категории. Допълнително да се посочат близки по характер дейности, които обаче не попадат в обхвата на НИРД. Към момента Справката за научноизследователската и развойна дейност много слабо застъпва развойната дейност, което също изисква актуализация.
- Оптимизиране на подаването на данни през онлайн платформата „Бизнес статистика“ на НСИ, което е свързано с възникване на грешки при попълване на Справката за НИРД.
- Засилване на информационните и контролните функции на НСИ с цел предотвратяване на подаването на некоректни и непълни данни за НИРД и иновационната дейност.
- Въвеждането на задължително изискване за наличието на подадени справки за НИРД и иновационна дейност към НСИ при кандидатстване за проектно финансиране по оперативните програми на ЕС. Към момента това съществува като добра практика само по някои от финансовите инструменти.

Промени, свързани с данъчната отчетност

- Отпадане на изискването на Закона за корпоративното подоходно облагане развойната дейност да е възложена с поръчка при пазарни условия на научноизследователски институт или висше училище, като условие за намаляване на данъчния финансов резултат с историческата цена на създадения дълготраен нематериален актив еднократно в годината на формирането му.
- Въвеждане на данъчни стимули (облекчения) за предприятия при коректно отчитане на вътрешнофирмена изследователска и развойна дейност, както и в полза на възложителя и изпълнителя, в случаите на съвместна такава.
- Преразглеждане на категориите за данъчно амортизируеми активи и предлагане на годишни амортизационни норми, които отговарят на същността и характера на

Policy Brief

нематериалните активи, които са резултат от НИРД.

Промени, свързани със счетоводната отчетност

- Преразглеждане на счетоводната нормативна рамка за отчитане на дълготрайните нематериални активи, която към момента не отразява коректно тяхната същност и особености, както и международно утвърдените класификации и терминология в тази област. Според нормативните изисквания на Национален счетоводен стандарт 38 „нематериалните активи могат по усмотрение на ръководството на предприятието да се класифицират в определени групи“.
- Въвеждане в Националните счетоводни стандарти (СС 38) на дефиниции за фундаменталните и приложни изследвания като част и етапи от научноизследователската дейност по примера на основата на международно приетите дефиниции.
- Промяна в подхода за отчитане на разходите за НИРД. Подходът за отчитане на разходите за НИРД (селективна капитализация), възприет в приложимите в България счетоводни стандарти,

дава възможност голяма част от разходите да бъдат отчетени като текущи в годината на изразходването им, без същите да бъдат отразени като свързани с научноизследователска дейност. Като резултат, предприятията не се легитимират като такива, изпълняващи НИРД.

- Актуализиране на срока за амортизация (до 5 години) на нематериален актив от развойна дейност, посочен в СС 38.

Необходима е по-активна позиция на държавните институции, когато става дума за предприемане на конкретни стъпки за подобряване на събираемостта на данните за изследователска и иновационна дейност. Подготовката на стратегическата рамка за програмен период 2021-2027 година е подходящ момент да се отговорят с адекватно и проактивно поведение като се поемат ясни ангажименти в областта на политиките за наука и иновации и вземат смели решения, свързани с управлението и координацията на научноизследователската, развойната и иновационната дейност.

Фондация „Приложни изследвания и комуникации“ (ФПИК) е основана през 1991 г. и притежава дългогодишен опит в областта на иновациите и новите технологии. ФПИК е реализирала множество проекти в областта на МСП, иновации, информационни технологии, форсайт и конкурентоспособност с редица международни и местни партньори, като Европейската комисия, Световната банка, ПРООН, ИАНМСП и др. Основната ѝ цел е да насърчава развитието на информационното общество и икономиката на знанието в България.

Този Policy Brief е създаден с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Фондация „Приложни изследвания и комуникации“ и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.

CONTACT ARC FUND

Applied Research and Communications Fund
5 Alexander Zhendov Str.
Sofia 1113
Bulgaria
office@arcfund.net
<https://www.arcfund.net>
+359 2 973 3000

